

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М.Карамушки, Т.В.Зайчикової. К.: Міленіум, 2006. 368 с.

6. Publisher: The Scarecrow Press Editors: C.P.Zalaquett, R.J.Wood. January 1997. URL: https://www.researchgate.net/publication/277816643_The_Maslach_Burnout_Inventory_Manual. In book: Evaluating Stress: A Book of Resources (pp.191-218).

УДК 159.922//933:159.942:159.9-057.86(045)

Оріщенко О.А.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Томіліна А.Ю.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ПРОФЕСІЙНЕ САМОЗДІЙСНЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ З РІЗНИМ ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Анотація. У статті представлено результати теоретико-емпіричного дослідження індивідуально-психологічних особливостей професійного самоздійснення психологів із різним рівнем емоційного інтелекту. Встановлено наявність статистично значущих позитивних кореляційних зв'язків між

показниками емоційного інтелекту та професійного самоздійснення. Емпіричним шляхом виокремлено групи досліджуваних із високим і низьким рівнями емоційного інтелекту та досліджено специфіку професійного самоздійснення представників кожної з них. Доведено, що майбутні психологи з високим рівнем емоційного інтелекту більшою мірою досягають професійного самоздійснення порівняно з тими, хто має низький рівень.

Ключові слова: емоційний інтелект, професійне самоздійснення, професійне становлення, саморозвиток.

Abstract. The article presents the results of a theoretical and empirical study of the individual psychological characteristics of professional self-fulfilment of psychologists with different levels of emotional intelligence. The existence of statistically significant positive correlations between the indicators of emotional intelligence and the level of professional self-fulfilment has been established. The groups of subjects with high and low levels of emotional intelligence are empirically distinguished and the specifics of professional self-fulfilment of each of them are studied. It is proved that individuals with a high level of emotional intelligence achieve professional self-fulfilment to a greater extent than respondents with a low level.

Key words: emotional intelligence, professional self-realisation, level of emotional intelligence, professional formation, self-development.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена суттєвим зростанням інтересу до отримання психологічної освіти під час війни в Україні, що свідчить про значний соціальний запит українського суспільства на психологічну підтримку, психологічну грамотність і культуру, психологічне відновлення тощо.

Професійна діяльність психолога передбачає не тільки високий рівень академічних знань і фахових компетенцій, але й висуває суттєві вимоги до особистості професіонала та його поведінки. Професія психолога вимагає глибокого розвитку особистості фахівця, здатності розуміти і співчувати емоційним переживанням інших, підтримувати їх, сприяти їх саморозвитку, що передбачає схильність спеціаліста розуміти, керувати і виражати власні емоції, а також ефективно взаємодіяти з емоціями оточуючих людей, що безпосередньо пов'язано не тільки з емоційним інтелектом, але й з професійним саморозвитком самого психолога [11].

Поняття «емоційний інтелект» з'явилося у науковому обігу нещодавно і зараз активно досліджується як зарубіжними (Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Дж. Мейер, Д. Карузо, Д. Поло, П. Саловей, Дж. Стайн), так й вітчизняними психологами (І. Аршава, С. Дерев'янка, Н. Коврига, Е. Носенко, О. Філатова, А.Г. Четверик-Бурчак, М. Шпак). Аналіз наукових джерел свідчить про те, що у психології немає єдиного погляду як у визначенні поняття «емоційний інтелект», так й уявленні про його компонентний склад. Загалом емоційний інтелект розглядається

дослідниками як: сукупність емоційних, особистих і соціальних здібностей, що сприяють здатності особистості ефективно справлятися з вимогами і тиском навколишнього середовища (R. Bar-On) [14]; комплекс ментальних здібностей, що сприяють розумінню власних емоцій та емоцій оточуючих людей (J. D. Mayer, Di Paolo M., P. Salovey) [13]; інтелектуальна здатність, що виявляється у розумінні і управлінні емоційними проявами особистості (О. П. Лящ) [6]; здатність до розпізнавання, розуміння емоцій й управління ними (Н. А. Кулик, Л. Л. Гільова) [5]; емоційно-інтелектуальна здатність, що передбачає емоційну чутливість, усвідомленість і вміння керувати емоціями, завдяки чому людина може підтримувати власне психічне здоров'я і досягати душевної гармонії (С. П. Дерев'янку) [1, С. 34]; форма прояву позитивного ставлення особистості до світу, до інших людей, до себе як до суб'єкту життєдіяльності (Е. Л. Носенко) [7]; як особистісний ресурс успішності життєдіяльності людини (Е. Л. Носенко, А. Г. Четверик-Бурчак) [9].

В психологічній літературі існує чимало даних, які свідчать про тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту і здатністю до професійного самоздійснення [2; 4; 10]. Поняття «професійне самоздійснення» введено у психологію українським психологом О.М.Кокуном. Автор розглядає цей феномен як одну із найважливіших форм життєвого самоздійснення особистості. Вона, на думку дослідника, відрізняється «високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця в обраній професії,

постійним розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями» [3, С.1].

Метою даного повідомлення є висвітлення результатів емпіричного дослідження індивідуально-психологічних особливостей професійного самоздійснення майбутніх психологів із різним рівнем емоційного інтелекту.

Методи дослідження. Для діагностики показників емоційного інтелекту було обрано методiku «Емоційний інтелект» (Н. Холл); вивчення професійного самоздійснення здійснювалося за допомогою «Опитувальника професійного самоздійснення» (О.М. Кокун).

Аналіз результатів емпіричного дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». В дослідженні брали участь 30 магістрантів соціально-гуманітарного факультету за спеціальністю «Психологія», віком від 25 до 40 років.

Дослідження було здійснено за допомогою кількісного (кореляційного) та якісного (методи «асів» та «профілів») аналізів. В першу чергу нами було проведено кореляційний аналіз між показниками емоційного інтелекту та професійного самоздійснення (за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics Subscription for Microsoft Windows 64-bit).

Статистично значущі результати кореляцій між зазначеними показниками представлені у наведеній нижче табл. 1.

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляцій між показниками емоційного інтелекту та показниками видів і форм самоздійснення (n=30)

Показники емоційного інтелекту	Показники самоздійснення		
	ВП	РПС	ПФВ
УСЕ	0,333 ^Г	0,387*	0,615**
См	0,361 ^Г	0,412*	0,615**
Е	0,381*	0,429*	0,607**
РЕІ	0,348 ^Г	0,400*	0,617**
ЗЕІ	-	0,350 ^Г	0,598**

Примітка: 1) з позначкою * – $p < 0,05$; 2) з позначкою ** – $p < 0,01$; 3) з позначкою ^Г – тенденція до кореляційних зв'язків; 4) умовні скорочення: а) *показники емоційного інтелекту*: УСЕ – управління своїми емоціями; См – самомотивація; Е – емпатія; РЕІ – розпізнавання емоцій інших; ЗЕІ – загальний показник емоційного інтелекту; б) *показники самоздійснення*: ВП – внутрішньо-професійна самоздійсненість; РПС – рівень професійного самоздійснення; ПФВ – потреба у професійному вдосконаленні.

Аналіз табл. 1 свідчить про наявність додатних статистично значущих кореляцій між показниками емоційного інтелекту та професійного самоздійснення. Зокрема, встановлено такі взаємозв'язки: показник УСЕ (управління своїми емоціями) має статистично значущі

кореляційні зв'язки із РПС (рівень професійного самоздійснення) ($p < 0,05$) та з ПФВ (потреба у професійному вдосконаленні) ($p < 0,01$); См (самотивація) демонструє статистично значущі кореляції з РПС (рівень професійного самоздійснення) ($p < 0,05$) та ПФВ (потреба в професійному вдосконаленні) ($p < 0,01$); показник Е (емпатія) пов'язаний із такими компонентами професійного самоздійснення, як: ВП (внутрішньо-професійна самоздійсненість) ($p < 0,05$), РПС (рівень професійного самоздійснення) ($p < 0,05$), ВПФВ (потреба у професійному вдосконаленні) ($p < 0,01$); РЕІ (розпізнавання емоцій інших) корелює із: РПС (рівень професійного самоздійснення) ($p < 0,05$) та ПФВ (потреба у професійному вдосконаленні) ($p < 0,01$); ЗЕІ (загальний показник емоційного інтелекту) презентує статистично значущі кореляційні зв'язки із РПС (рівень професійного самоздійснення) та ПФВ (потреба у професійному вдосконаленні) ($p < 0,01$).

Оскільки кореляційний аналіз виявив наявність статистично значущих кореляційних зв'язків між показниками, що нами вивчаються, можна приступити до обговорення результатів якісного аналізу. Спочатку за допомогою методу «асів» на основі результатів діагностики за методикою «Емоційний інтелект» (Н. Холл) із загальної кількості досліджуваних було виділено дві групи осіб: з високим (ВРЕІ) та низьким (НРЕІ) рівнем емоційного інтелекту. Другим кроком якісного аналізу було застосування методу «профілів» для дослідження індивідуально-психологічних

особливостей професійного самоздійснення майбутніх психологів з різним рівнем емоційного інтелекту (ВРЕІ; НРЕІ). На рис. 1 представлені профілі показників професійного самоздійснення осіб з високим та низьким рівнем емоційного інтелекту (ВРЕІ; НРЕІ).

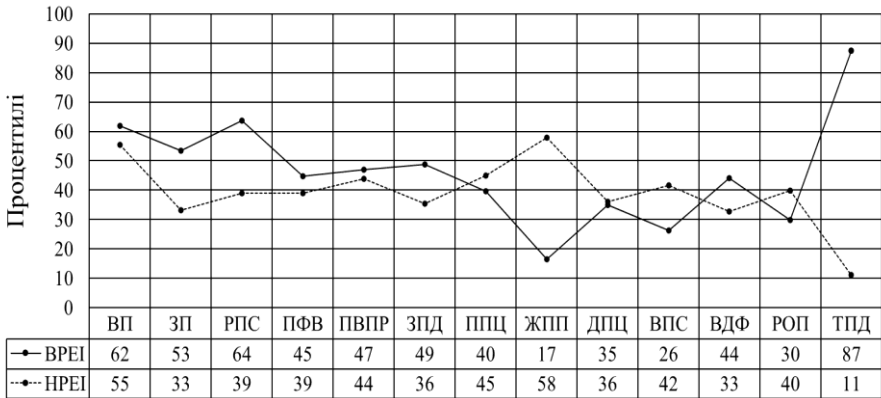

Рис. 1. Профілі показників професійного самоздійснення майбутніх психологів з різним рівнем емоційного інтелекту (ВРЕІ; НРЕІ)

Примітка: умовні скорочення: а) *групи:* ВРЕІ (з високим рівнем емоційного інтелекту); НРЕІ (з низьким рівнем емоційного інтелекту); б) *показники професійного самоздійснення:* ВП (внутрішньо-професійна самоздійсненість); ЗП (зовнішньо-професійна самоздійсненість); РПС (рівень професійного самоздійснення); ПФВ (потреба у професійному вдосконаленні); ПВПР (наявність проекту власного професійного розвитку); ЗПД (переважаюче задоволення власними професійними досягненнями); ППЦ (постійна постановка нових професійних цілей); ЖПП (формування власного

«життєво-професійного простору»); ДПЦ (досягнення поставлених професійних цілей); ВПС (визнання досягнень фахівця професійним співтовариством); ВДФ (використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями); РОП (розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії); ТПД (вияв високого рівня творчості у професійній діяльності).

Порівняльний аналіз профілів самоздійснення у двох досліджуваних групах (ВРЕІ та НРЕІ) дозволив виявити статистично значущі відмінності (вірогідність розходжень встановлювалася за допомогою *t*-критерію Ст'юдента) за такими однойменними показниками: ВП (внутрішньо-професійна самоздійсненість); ЗП (зовнішньо-професійна самоздійсненість); РПС (рівень професійного самоздійснення); ПФВ (потреба у професійному вдосконаленні); ПВПР (наявність проекту власного професійного розвитку); ЗПД (переважаюче задоволення власними професійними досягненнями); ППЦ (постійна постановка нових професійних цілей); ЖПП (формування власного «життєво-професійного простору»); ДПЦ (досягнення поставлених професійних цілей); ВПС (визнання досягнень фахівця професійним співтовариством); ВДФ (використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями); РОП (розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії); ТПД (вияв високого рівня творчості у професійній діяльності).

На основі аналізу профілів ми описали специфіку професійного самоздійснення майбутніх психологів з

високим та низьким рівнем емоційного інтелекту.

Для досліджуваних із високим рівнем емоційного інтелекту (ВРЕІ), які брали участь у нашому дослідженні, характерним є високий ступінь професійного самоздійснення, що проявляється і у зовнішньо-професійної (ЗП+) і у внутрішньо-професійної (ВП+) його формах. Представники цієї групи схильні до прояву творчості у професійній діяльності (ТПД+), демонструють наявність перспективного проекту свого професійного саморозвитку (ПВПр+). Ці особи виявляють значний рівень професійного задоволення власними досягненнями, активно використовують свій професійний досвід для допомоги іншим фахівцям, що свідчить про високий рівень самореалізації у професійній сфері.

Досліджувані з низьким рівнем емоційного інтелекту (НРЕІ) характеризуються менш вираженим професійним самоздійсненням, зокрема це проявляється у зовнішньо-професійної формі (ЗП-). В їхніх профілях спостерігається відсутність схильності проявляти творчість в процесі професійної діяльності (ТПД-), незадоволеність власними професійними здобутками (ЗПД-), наявність труднощів в реалізації поставлених цілей у професійній діяльності (ДПЦ-). Такі особи, як правило, не мають чітко сформованого проекту професійного розвитку, демонструють слабку схильність до процесу самоактуалізації, рідше досягають високих результатів та є менш здатними до рефлексії свого професійного досвіду (ВДФ-). Це може

свідчити про те, що низький рівень емоційного інтелекту ускладнює процес професійної самореалізації, обмежуючи можливості особистісного зростання та професійного самоздійснення. Однак обнадійливим і ресурсним для таких осіб є усвідомлення того факту, що емоційний інтелект, як зазначають у багатьох дослідженнях, при бажанні можна ефективно розвивати протягом всього життя [8; 9; 10].

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні *висновки*: виявлено наявність статистично значущих позитивних кореляційних взаємозв'язків між показниками емоційного інтелекту та професійного самоздійснення; емпірично виділені групи майбутніх психологів, що відрізняються рівнем емоційного інтелекту; доведено, що майбутні психологи з різним рівнем емоційного інтелекту вирізняються специфічним поєднанням показників, які складають структуру професійного самоздійснення; на нашій вибірці встановлено, що майбутні психологи з високим рівнем емоційного інтелекту більшою мірою досягають професійного самоздійснення порівняно з досліджуваними з низьким рівнем емоційного інтелекту.

Література:

1. Дерев'янка С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: дис. канд. псих. наук : 19.00.05. Чернігів, 2009. 192 с.

2. Зарицька В. В., Козарик О. С. Емоційний інтелект у структурі професійної діяльності. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 112-116.

3. Кокун О. М. Опитувальник професійного самоздійснення. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. №7. С.35-39.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6069/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BD_2014.pdf

4. Кондрацька Л. В., Бойко О. Ю. Взаємозв'язок емоційного інтелекту з психологічними особливостями майбутніх педагогів. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Львів, 27-28 жовтня 2017 р.)*. Львів, 2017. С. 220-225.

5. Кулик Н. А., Гільова Л. Л. Емоційний інтелект: аналіз сучасних західних досліджень. *Проблеми сучасної психології*. 2017. №39. С.79-90.

6. Ляц О. П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології*. 2013. №22. С.324-335.

7. Носенко Е. Л. «Емоційна розумність» як детермінанта успішної життєдіяльності людини і шляхи її операціоналізації. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Педагогіка і психологія*. 2000. Вип. 6. С.3-7.

8. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ: Вища школа. 2003. 159 с.

9. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого

успіху: моногр. К.: Вид-во «Освіта України». 2016. 182 с. URL: <http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/cf4f1242399585b7fb5656da6272651eEIC.pdf>

10. Оріщенко О.А. Емапатія як передумова професійної компетентності вчителя початкової школи. Початкова освіта у контексті шкільних змін: теорія, методика, практика, досвід: монографія / за ред. д. пед. н., професора В.В.Ягоднікової, к.психол.н., доцента О.В. Кузнецової. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2021. С.238-284.

11. Туриніна О., Хілько С. Психологічні особливості емоційного інтелекту майбутніх психологів. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць НАПН України. Ун-т менедж. освіти. К.: 2024. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». С.113-135. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/28_57_2024/UPB/Bulletin_28_57_sciences_Social_and_behav_Manag_Admin_T*

12. Шпак М. М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. №1 (2). С.282-288. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Po_2011_1_36

13. Mayer J. D., Di Paolo M., Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality*

Assessment. 1990. Vol. 54. P.772-781.

14. Bar-On R. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). In R. Bar-On and J.D.A. Parker (Eds.), *Handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace*. San Francisco: Jossey-Bass. 2000. P.363-388.

УДК: 159.9

Ульянова Т.Ю.,

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Цубера М.С.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРЯННЯ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ОСОБИСТІСНОЮ ЗРІЛІСТЮ

Анотація. У статті досліджено і проаналізовано кореляційний зв'язок між професійним вигоранням та особистісною зрілістю. Дослідження проведено на вибірці з 62 осіб (працівники ІТ-сфери та студенти), застосовано методикку «Діагностика професійного вигорання» К.Маслач та «Тест-опитувальник особистісної зрілості» Ю.Гільбуха. Встановлено, що показники деперсоналізація й емоційне виснаження

ОСОБИСТІТЬ У ПРОСТОРИ ПРОФЕСІЙНОГО ЖИТТЯ

Бедан В.Б., Косинська Н.О. Особистісні ресурси психолога, значущі у роботі з військовими.....	455
Бринза І.В., Лончук С.В. Аналіз структури психологічної ресурсності працівників у сфері публічного сервісу.....	467
Доманська О.С. Індивідуально-психологічні особливості самооцінки здобувачів-психологів.....	476
Козачинська О.В. Життєстійкість як чинник професійного самоздійснення психологів.....	488
Максименко Ю.Б., Жданова Н.І. Теоретичне обґрунтування дослідження вигорання у працівників невиробничої сфери.....	497
Санніков О.І., Коровкіна Т.В. Статистичний аналіз толерантності та рішучості особистості волонтера.....	508
Санніков О.І., Кушнерьова Т.П. До питання професійної ідентичності.....	518
Свідерко В.В. Емоційне вигорання педагогів з різною життєстійкістю.....	528
Оріщенко О.А., Томіліна А.Ю. Професійне самоздійснення майбутніх психологів з різним емоційним інтелектом.....	538
Ульянова Т. Ю., Цубера М.С. Професійне вигорання та його зв'язок з особистісною зрілістю.....	551
Форманюк В. В. Психологічні чинники, що впливають на формування професійної ідентичності майбутніх юристів.....	560

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ, ПСИХОТЕРАПІЇ ТА ГРУПОВОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Бринза І.В., Гірман Ю.В. Емоційне благополуччя жінок-внутрішньо переміщених осіб до і після арт-терапії: результати дослідження....	568
Беляєвська Т.В. Огляд психодіагностичних інструментів для дослідження резильєнтності: сучасний стан та перспективи.....	578
Bortov A. Foundations of psychological support for mental well-being under wartime conditions.....	588
Бедан В.Б. Юраш І.Ю. Особливості взаємозв'язку самодостатності з різними типами переживання самотності.....	595
Головко М.С. Особистісні предиктори піддавання жінок насиллю у сім'ї.....	602
Ходаківський О.І. Психоемоційний вплив різних форм капеланської допомоги на поранених військовослужбовців.....	611